

Boekbesprekingen

Menander, *Het stuk chagrijn – Dýskolos*. Vertaling: Henk Schoonhoven. Groningen, Uitgeverij ‘Ta Grammata’ (Obolos XV), 2008. 88 pp. ISBN 978-90-808942-5-9. Prijs: € 16,50.

De Athener Menandros (ca. 340 – ca. 290) is de bekendste vertegenwoordiger van de zogenaamde *Nieuwe Komēdie*. Anders dan zijn beroemde voorganger Aristophanes haalt Menandros zijn inspiratie niet in de contemporaine politiek en stopt hij zijn stukken niet vol met onderbroekhumor. Het koor, dat bij Aristophanes zo belangrijk was, is helemaal op de achtergrond verdwenen. In de plaats van de fantasierijke maar erg tijd- en plaatsgebonden *Oude Komēdie* komen nu stukken waarin herkenbare typetjes centraal staan, in een bravere plot die dikwijls gebaseerd is op misverstanden en toevalligheden. Liefde, daar draait het allemaal om, en het stuk eindigt bij voorkeur met een huwelijk. Menandros was het grote voorbeeld van de Latijnse komediedichters Plautus en Terentius, en ligt via hen ook aan de basis van de klassieke Franse komēdie van bijvoorbeeld Molière.

Ondanks zijn grote reputatie in de oudheid is er van Menandros geen enkel stuk langs de gewone weg, in middeleeuwse manuscripten, bewaard. Tot het midden van de vorige eeuw kenden we enkel fragmenten van zijn werk. Toen dook een papyrus-codex op, waarin een zo goed als volledige komēdie stond: de *Δύσκολος* (*Dýskolos*, ‘de lastigaard’ – de papyrus geeft als alternatieve naam ‘de misanthroop’). Het ‘stuk chagrijn’, zoals Henk Schoonhoven de titel vertaalt, is Knemon, de onuitstaanbare vader van een lief – naamloos! – meisje en stiefvader van een vriendelijke jongeman, Gorgias. Die laatste zorgt er door intriges, meeval en improvisatietalent voor dat zijn stiefzus kan trouwen met een rijke kerel uit de stad, dat hijzelf de zus uit diezelfde rijke familie tot vrouw krijgt, en – het grootste exploit – dat Knemon bijdraait: terwijl de lastigaard in de openingsscène nog stenen, aardkluiten en peren gooit naar wie zijn erf betreedt, stemt hij er op het einde in toe te gaan dansen op het trouwfeest.

De Nieuwe Komēdie in het algemeen, en dit stuk in het bijzonder, heeft veel weg van de hedendaagse *sitcom*: herkenbare omgeving, familieruzies, personages met uitgesproken karakters, onverwachte wendingen, problematische liefdes. De taal van Menandros sluit aan bij het ‘gewoon-menselijke’ karakter van de inhoud: hij schrijft – geheel binnen de traditie – in verzen (meer bepaald jambische trimeters), maar hanteert een eenvoudige stijl met

veel spreektaalige elementen. Menandros, kortom, is pretentieloze charme, zowel qua inhoud als qua vorm.

De uitgave van Henk Schoonhoven is “niet bedoeld om een wetenschappelijke tekst met kritisch apparaat te bezorgen, maar een moderne vertaling van dit boeiende en belangrijke stuk te geven” (p. xiv). Het stuk was inderdaad aan een nieuwe vertaling toe. Binnen de twee jaar na de eerste publicatie van de Griekse tekst (1958) verschenen niet minder dan drie Nederlandse vertalingen (Emiel De Waele in de Klassieke Galerij, reeds in 1959; J.J. Fraenkel en J. van IJzeren, beiden in 1960), en dat was het, tot nu toe. Schoonhoven opent zijn boek met een informatieve inleiding, en laat zijn vertaling, die naast een eclectische Griekse tekst staat (dank aan de uitgever!), volgen door een aantal verklarende en tekstkritische aantekeningen. Over zijn vertaling zelf zegt Schoonhoven niets. Blijkbaar vindt hij het vanzelfsprekend dat Menandros in metrische verzen wordt omgezet: Schoonhoven schrijft zesvoetige jamben, een mogelijk equivalent van de Griekse trimeter – dat was ook een halve eeuw geleden al zo: de drie eerdere versies in het Nederlands waren ook allemaal in (vijf- of zesvoetige) jamben. En het moet gezegd: de vertaler slaagt erin de inhoud van het origineel trouw weer te geven in een identiek aantal verzen, die ritmisch meestal vlot lopen (al botsen we wel op vele tientallen ‘k en ‘t-s: “k Krijg kluiten, stenen op mijn bast!” of “De hel in met ‘m! ‘k Zei nog...”). Technisch vakwerk dus – maar naar mijn aanvoelen zijn de pittige humor en vooral de eenvoudige charme van het origineel in de omzetting verloren gegaan. Ook over doelpubliek en functie van de vertaling lezen we niets, maar ik mag hopen dat het niet de bedoeling is dat het stuk ooit in deze versie wordt opgevoerd. Sommige frasen zouden wel eens ongewild op de lachspieren kunnen werken: “Want hé, daar kon weleens, denk ik, in aantocht zijn / die minnaar in gezelschap van zijn jachtgenoot”. Of nog: “Speel, Parthenis, / een Panslied, want ze zeggen dat je niet die god / mag naderen in stilte”. Gelukkig wordt het Nederlands meestal minder geweld aangedaan. Als leestekst of als hulp bij de lectuur van het origineel kan deze versie dus diensten bewijzen. Maar er blijft zeker ruimte voor een nieuwe en frissere Nederlandse *Dyskolos*.

Kristoffel Demoen